

Färdvägar

I alla tider har människan varit på väg. Hon har tagit sig till olika platser för att bedriva handel, jakt eller fiske, bruka sin åker, begrava sina döda, besöka sin granne, mala sin säd eller gå i kyrkan. Många nutida vägar användes redan under förhistorisk tid.

När människor har ridit och färdats till fots under långa tider har marken stegvis slitits ned och ibland har vägarna formats till skålformade rännor. Sådana vägar kallas för hålvägar och kan – om de är grunda och igenväxta – vara svåra att urskilja. Hålvägar syns tydligast i sluttande och sandig mark där regnvattnet genom erosion har urholkat vägarna, som i vissa fall kan vara flera meter djupa. Ibland övergår äldre hålvägar i stigar som fortfarande används.

I vissa fall löper flera hålvägar parallellt i så kallade hålvägssystem. Det beror på att vägen kan ha varit svårframkomlig under vissa perioder av året. Om den varit delvis vattenfylld kan vägfararna ha varit tvungna att välja en ny sträckning.

Där vägen gick fram över sankor och fuktiga partier kan man ibland se spår efter så kallade kavelbroar, slänter eller stockar som lagts intill varandra i vägens färdriktning, för att ge bättre bärighet. Rester efter kavelbroar kan finnas under vegetationsskiktet.

Under äldre tider har vintervägarna haft stor betydelse för transporter. När sjöar och vattendrag var frusna och marken snötäckt kunde man enkelt färdas stora avstånd till fots eller med släde. Men av dessa förr så viktiga färdstråk finns inga materiella spår.

Färdvägar är ofta svåra att datera, men närheten till andra lämningar kan ge en fingervisning om vägens ålder. Vägsträckningar som passerar förbi runstenar och järnåldersgravfält har använts åtminstone sedan dess. Men färdvägar är ofta betydligt äldre än så.

Hålvägar är vanligast i sandig mark. Tramp av fötter och hovar har bildat de skålformade rännorna. Hålvägar är känsliga för marktryck.

Allmänna råd

Hålvägen är den typ av färdväg som är känsligast för erosion och marktryck. Kör aldrig maskin i eller tvärsöver hålvägen eftersom risken är stor att den då utplånas. Minimera körningen i anslutning till vägen så att körskador inte uppstår på markytan. Avverka när det är tjäle eller torrt i marken. Kör på risbäddar om det behövs. Lämna inte hyggesavfall. Markera ut vägsträckningen ordentligt vid avverkning och kapa 1,3 meter höga kulturstubbar på ömse sidor om den. Kulturstubbar signalerar att det finns en fornlämning att ta hänsyn till.

Vårda lämningen genom hela skogens omloppstid. Røj bort sly, gallra och kapa träd som växer i och intill färdvägen för att undvika stormfällan.

Lagskydd och tillstånd

Äldre färdvägar är fornlämningar och omfattas av kulturmiljölagen (KML). Övriga färdvägar klassas som övrig kulturhistorisk lämning och omfattas – om de är belägna i skogsmark – av skogsvårdslagens hänsynsparagraf (30 §).

Det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning. Till lämningen hör även ett omgivande fornlämningsområde (KML 2 kapitel 2 och 6 §§).

Markberedning är inte tillåten i eller i anslutning till hålvägen. Länsstyrelsen kan ge tillstånd till plantering, men man får aldrig plantera i eller i kanten av vägen.

För markberedning, plantering, stubbskörd, anläggande av skogsbilväg m.m. inom fornlämning krävs länsstyrelsens tillstånd. Den som genomför en skogsbruksåtgärd ska ta reda på om fornlämning berörs (KML 2 kapitel 10 §).

I Forsök på Riksantikvarieämbetets webbplats, www.raa.se, finns uppgifter om alla registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

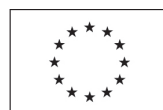
Länsstyrelsen i Jönköpings län

Webbplats: www.lansstyrelsen.se/jonkoping

Telefon: 010-223 60 00

Illustration: Róza Varju Jancsovcicné

© 2011

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Länsstyrelsen
i Jönköpings län